

Prof. dr hab. Agnieszka Niedźwieńska

Kraków, 20 stycznia 2017

Zakład Psychologii Ogólnej

Instytut Psychologii

Uniwersytet Jagielloński

Ocena osiągnięć naukowo-badawczych oraz dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej w związku z ubieganiem się przez nią o stopień doktora habilitowanego nauk społecznych w zakresie psychologii

Doktor Małgorzata Sobol-Kwapińska jest naukowo związana z Katedrą Psychologii Osobowości w Instytucie Psychologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Obecnie jest tam zatrudniona jest na stanowisku adiunkta. Na Wydziale nauk Społecznych KUL uzyskała dyplom magistra psychologii, na podstawie pracy: *Teraźniejszość jako preferowana orientacja temporalna a poczucie satysfakcji z życia*. W 2004 roku, również na Wydziale nauk Społecznych KUL, uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie psychologii, na podstawie rozprawy: *Formy koncentracji na teraźniejszości a poczucie zadowolenia z życia w kontekście pełnej perspektywy temporalnej*.

Zgodnie z art. 16 Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 roku (z późniejszymi zmianami) oraz kryteriami określonymi w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, złożone do oceny materiały zawierają informacje na temat dotychczasowej aktywności naukowej, dydaktycznej, popularyzatorskiej oraz współpracy międzynarodowej dr Małgorzaty Sobol-Kwapińskiej. Podstawą ubiegania się o stopień naukowy doktora habilitowanego nauk społecznych w zakresie psychologii jest wskazane przez Habilitantkę osiągnięcie naukowe: *Uwarunkowania optymalnej perspektywy temporalnej. Znaczenie teraźniejszości*, na które składa się cykl 8 artykułów opublikowanych w międzynarodowych czasopismach naukowych.

Dorobek naukowy Habilitantki po uzyskaniu stopnia doktora

Cały dorobek naukowy Habilitantki jest bardzo spójny tematycznie i niemal w całości dotyczy zdolności uważanej za specyficzną dla człowieka, czyli mentalnych podróży w czasie. Na przykład to, na ile człowiek potrafi wybiegać myślami w przyszłość i jakie są mechanizmy leżące u podłoża tej zdolności (związek z pamięcią autobiograficzną) oraz jej funkcje regulacyjne było przedmiotem intensywnych badań w ostatniej dekadzie. Habilitantkę interesuje natomiast perspektywa czasowa rozumiana jako globalne reprezentowanie czasu w umyśle, które odnosi się do rozpiętości i wagi przypisywanej trzem głównym interwałom czasu psychologicznego: przeszłości, teraźniejszości i przyszłości. W jej ujęciu perspektywa czasowa jest do pewnego stopnia utrwaloną tendencją, czy pewnym stylem poznawczym. Badawczo Habilitantka koncentruje się przede wszystkim na różnych formach koncentracji na teraźniejszości oraz jej związkach z dobrostanem psychologicznym osoby.

Moim zdaniem wybór takiej problematyki i wierność jej przez całą dotychczasową karierę naukową był dobrą decyzją. W moim przekonaniu jest to problematyka, która ma duże walory poznawcze i aplikacyjne, co najmniej z dwóch powodów. Z jednej strony, badania wskazują (w tym również badania Habilitantki), że perspektywa czasowa pełni istotne funkcje regulacyjne, a przynajmniej jest mocno powiązana z istotnymi aspektami funkcjonowania człowieka (czyli ma potencjalnie dużą moc wyjaśniającą). Z drugiej strony, sposób konceptualizacji perspektywy temporalnej, ale i badania aktualnie prowadzone przez Habilitantkę sugerują, że jest ona modyfikowalna, czyli potencjalnie umożliwia zmianę w zakresie tych istotnych aspektów funkcjonowania.

Wkładem dr Sobol-Kwapińskiej do problematyki perspektywy temporalnej było zaproponowanie nowego wymiaru koncentracji na teraźniejszości, który nazwała *Carpe Diem*. To był jej pomysł, który zrodził się już na etapie pracy magisterskiej, a znalazł swój pełny wyraz, obejmujący również konstrukcją narzędzia do mierzenia *Carpe Diem*, w rozprawie doktorskiej. Piszę o tym szczegółowo, ponieważ znaczna część dorobku Habilitantki po doktoracie, w tym również tego, co wskazuje jako osiągnięcie naukowe, polegała na systematycznym i wieloaspektowym badaniu potencjału tej propozycji. Habilitantka badała, między innymi, co konstrukt *Carpe Diem* wnosi do wcześniejszych konceptualizacji perspektywy czasowej, co wnosi do związków perspektywy czasowej z

dobrostanem oraz związków dobrostanu z innymi wymiarami różnic indywidualnych, takimi jak neurotyzm czy dyspozycyjna uważność (*mindfulness*).

Tak jak rozumiem definicję *Carpe Diem*, którą przedstawia Habilitantka, ma ona dwa aspekty: 1) umiejętność czy też tendencję behawioralną polegającą na tym, że osoba aktywnie i całkowicie koncentruje się na bieżącej chwili (na tym, co „tu i teraz”, niezależnie od tego, czy jest ono przyjemne czy nieprzyjemne), oraz 2) pozytywną ocenę terażniejszości, czy – używając języka Habilitantki – przypisywanie dużej wartości każdej chwili życia, jako unikalnej, jedynej w swoim rodzaju (w opisie tego aspektu Habilitantka używa bardziej metaforycznego, a nieco mniej precyzyjnego języka). Doktor Sobol-Kwapińska zaproponowała tę formę w kontraście do dwóch proponowanych wcześniej form koncentracji na terażniejszości: hedonistycznej (z koncentracją na bieżących przyjemnościach bez zwracania uwagi na konsekwencje w przyszłości) i fatalistycznej (z postrzeganiem przyszłości jako z góry zdeterminowanej i niezależnej od osoby). Czerpiąc z koncepcji bycia na fali (*flow*) Csikszentmihalyi’ego, doświadczeń szczytowych Maslowa i psychologii *Gestalt* oraz zwracając uwagę na negatywne konotacje hedonizmu i fatalizmu oraz powiązanie tych z postaw z problemami behawioralnymi, Habilitantka zaproponowała wymiar bardzo pozytywnej koncentracji na terażniejszości.

Moim zdaniem doktor Sobol-Kwapińska, uwzględniając wymiar *Carpe Diem* w swoich badaniach nad perspektywą czasową po doktoracie, uzyskała interesujące wyniki, stanowiące jej oryginalny wkład w dziedzinę, która się zajmuje.

Ilościowo rzecz ujmując, dorobek naukowy Habilitantki po doktoracie obejmuje 12 artykułów znajdujących się w bazie JCR lub na liście ERIH. Połowa tych publikacji ukazała się w czasopiśmie międzynarodowych dobrej lub bardzo dobrej rangi (pięcioletni IF powyżej 2). Z jednym wyjątkiem, we wszystkich tych publikacjach Habilitantka była pierwszym lub wyłącznym autorem.

Jest ona również współautorem lub autorem 3 artykułów w czasopiśmie naukowych z listy B MNiSW, 2 recenzowanych publikacji w materiałach z konferencji międzynarodowych, 4 rozdziałów w polskich pracach zbiorowych, autorką monografii będącej publikacją jej rozprawy doktorskiej oraz autorką podręcznika do Kwestionariusza Metafory Czasu, wydanego przez Pracownię Testów Psychologicznych PTP.

Doktor Sobol-Kwapińska jest także współredaktorem książki dydaktycznej (zbioru ćwiczeń do psychologii osobowości).

Jej prace mają niewielką liczbę cytowań, ale znikome cytowania w bazie *Web of Science* (5 bez autocytowań) wyjaśnia fakt, że 8 z jej międzynarodowych publikacji ukazało się w zeszłym roku.

Dr Małgorzata Sobol-Kwapińska kieruje 2 projektami badawczymi, finansowanymi przez Narodowe Centrum Nauki (Harmonia i Opus). Była wykonawcą w projekcie finansowanym przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego i aktualnie jest wykonawcą w projekcie Sonata NCN.

Dwukrotnie otrzymała, przyznawaną przez Instytut Psychologii KUL, nagrodę im. prof. Josepha Sidowskiego za publikację naukową. Otrzymała również wyróżnienie Polskiego Stowarzyszenia Psychologii Pozytywnej za publikację w *Journal of Happiness Studies*.

Miała 4 referaty na konferencjach, w tym 3 na konferencjach międzynarodowych.

Ocena dorobku po uzyskaniu stopnia doktora: Pozytywnie oceniam dorobek naukowy dr Sobol-Kwapińskiej. Ma ona dużo publikacji w obiegu międzynarodowym, w tym znaczną część w dobrych lub bardzo czasopismach. Za te publikacje była nagradzana. Zajmuje się interesującą i znaczącą problematyką, która bardzo konsekwentnie i systematycznie rozwija. Potrafi budować zespoły wokół swoich pomysłów badawczych i uzyskiwać na ich realizację finansowanie. Uczestniczy w życiu naukowym przez udział w wielu konferencjach, choć jak na dojrzałego badacza zdecydowanie zbyt mały procent jej aktywności konferencyjnej stanowią wygłaszane referaty.

Cykl publikacji wskazanych przez Habilitantkę jako osiągnięcie naukowe

Jako osiągnięcie naukowe dr Sobol-Kwapińska przedstawiła 8 artykułów opublikowanych w międzynarodowych czasopismach z listy A MNiSW. Sześć z nich to publikacje o dobrym albo bardzo dobrym, jak na nauki społeczne, IF (5-letni między 2.373 a 3.115). W 7 publikacjach dr Sobol-Kwapińska jest pierwszym autorem, w jednej wyłącznym.

Ogólna problematyka tych publikacji jest taka jak całego dorobku Habilitantki i przedstawiłam ją w części powyżej.

Jeśli chodzi o wkład jej prac badawczych dotyczących perspektywy temporalnej, a w szczególności zaproponowanej przez nią aktywnej koncentracji na teraźniejszości (*Carpe Diem*), w psychologii różnic indywidualnych, to jest on następujący:

- 1) Wykazanie, że zrównoważona perspektywa czasowa, uważana za najbardziej korzystną dla psychologicznego dobrostanu, silniej łączy się z dobrostanem, jeśli towarzyszy jej wysoki poziom aktywnej koncentracji na teraźniejszości.
- 2) Wykazanie, że aktywna koncentracja na teraźniejszości jest moderatorem relacji między dyspozycyjną uważnością (kolejną charakterystyką uważaną za korzystną dla dobrostanu) i dobrostanem, ale tylko w pewnych jego aspektach (satysfakcji z zaspokojenia podstawowych potrzeb).

Przy okazji tego wątku muszę przyznać, że i wcześniej nie do końca dla mnie jasna definicja aktywnej koncentracji na teraźniejszości stała się jeszcze bardziej nieprzejrzysta w kontraście do różnego od niej, zdaniem Habilitantki, konstruktowi uważności. To podobieństwo między konstruktami (przynajmniej tak jak je Habilitantka opisuje) dotyczy aspektu umiejętności całkowitej koncentracji na bieżącej chwili. Rozumiem, że różnica polega na tym, że przy *Carpe Diem* przypisywanie bieżącej chwili dużego znaczenia skłania osobę do prób wykorzystania bieżącej chwili jak najlepiej, w maksymalnym stopniu, natomiast w uważności ta koncentracja połączona jest z dystansem do własnych odczuć i myśli, czyli ma taki bardziej medytacyjny charakter. Zapewne te trudności biorą się ze wspomnianego już metaforycznego języka, jakiego Habilitantka czasami używa przy opisie konstruktów.

- 3) Wykazanie, że *Carpe Diem* może nasilać negatywne konsekwencje neurotyzmu (perspektywa *Carpe Diem*, u osób o wysokim poziomie neurotyzmu, nasilała negatywną zależność między neurotyzmem i dobrostanem), co Habilitantka wyjaśnia tym, że chęć jak najpełniejszego wykorzystania każdej chwili może rodzić napięcie wewnętrzne, które u osób neurotycznych i tak jest wysokie.
- 4) Pokazanie, że struktura perspektywy czasowej zależy od wieku badanych, czyli że u osób w średniej dorosłości, w przeciwieństwie do studentów, nie odzwierciedla czasu chronologicznego, ale to, czy czas spostrzegany jest pozytywnie czy negatywnie. Dominację emocjonalnego, a nie chronologicznego ujmowania czasu psychologicznego dr Sobol-Kwapińska pokazała również w badaniach, w których

analizowała strukturę czynnikową Kwestionariusza Metafory Czasu (wyrażeń używanych przez osobę na określenie czasu) w pełnym spektrum dorosłości.

Moim zdaniem to jest znaczący wynik, który na poziomie ogólnym wskazuje na konieczność uwzględniania wieku badanej próby przy konstrukcji narzędzi, a na szczegółowym w bardzo interesujący sposób wspiera dane dotyczące zmian emocjonalno-poznawczych wraz z wiekiem, uzyskiwane dotąd w badaniach nad różnymi aspektami starzenia się. W kontekście badań nad perspektywą czasową bardzo interesujący wątek rozważań i badań Habilitantki dotyczył specyfiki polskiej próby w zakresie form koncentracji na terażniejszości (odmienna natura hedonizmu i fatalizmu).

- 5) Skonstruowanie skróconej polskiej wersji Inwentarza Perspektywy Czasowej Zimbardo oraz skróconej wersji Kwestionariusza Metafory Czasu.
- 6) Pokazanie zależności między perspektywą czasową osoby i określeniami, jakich używa dla opisu czasu, w tym – kontrintuicyjnego – pozytywnego związku między perspektywą fatalistyczną i spostrzeganiem czasu jako przyjaciela. Zgodnie z wynikami swoich poprzednich badań dr Sobol-Kwapińska sugeruje, że przekonanie o zdeterminowaniu przyszłości przez los może korzystnie wpływać na poziom dobrostanu dzięki na przykład osłabianiu odpowiedzialności osoby za życiowe porażki.
- 7) Pokazanie, że przedoperacyjna perspektywa czasowa jest powiązana z nasileniem bólu odczuwanego po operacji oraz sposobami radzenia sobie z nim – koncentracja na negatywnie ocenianej przeszłości była najsilniejszym psychologicznym predyktorem ostrego bólu pooperacyjnego i katastrofizowania (wbrew oczekiwaniom postawa *Carpe Diem* nie była powiązana z odczuwanym bólem).

Ostatni wynik to rezultat ważnego praktycznie przedsięwzięcia, które zostało zrealizowane w zespole badaczy z różnych ośrodków akademickich oraz praktyków (lekarzy, psychologów i pielęgniarzy). Jego realizacja pokazuje, że Habilitantka potrafi zbudować multidyscyplinarny zespół i kierować nim.

Analizując osiągnięcie Habilitantki zastanawiałam się, dlaczego w kolejnych pracach analizujących związek między perspektywą czasową i dobrostanem nie starała się utrzymać takiego samego ujęcia dobrostanu psychologicznego i jego operacjonalizacji. Jest dla mnie

jasne, że dobrostan ma różne aspekty i one mogą różnić się w swoich związkach z perspektywą czasową, ale konsekwentne stosowanie jednego – w miarę kompletnego i niekontrowersyjnego – ujęcia dobrostanu dałoby bardziej ogólny i spójny obraz jego związków z perspektywą czasową.

Mam pewne zastrzeżenia co do sposobu prezentacji osiągnięcia przez Habilitantkę. Po pierwsze, badania dr Sobol-Kwapińskiej nad psychologicznymi korelatami ostrego bólu pooperacyjnego nie są spójne tematycznie z pozostałymi publikacjami wykazanymi jako osiągnięcie (które są jednotematyczne w ścisłym sensie tego słowa). Nie rozumiem decyzji Habilitantki o umieszczeniu tej publikacji w serii (nawet z autoreferatu wynika, że przystępując do meta-analizy tych korelatów wiedziała, że nie będzie wśród nich perspektywy temporalnej). Rozumiem, że przesłanką włączenia tego badania do cyklu była jakość publikacji (rzeczywiście w bardzo dobrym czasopiśmie, odpowiadającym zresztą wysokiej jakości przeprowadzonego przeglądu badań), ale tematycznie znacznie bardziej przynależne do cyklu byłaby na przykład publikacja z 2013 roku w *Time & Society*. Po drugie, przesłane mi materiały (ani w formie papierowej, ani na płycie CD) nie zawierały załącznika E, czyli oświadczeń współautorów, co jest poważnym brakiem. Nie przeszkodziło mi to w ocenie wkładu Habilitantki w publikacje wskazane jako osiągnięcie – jest ona w nich pierwszym autorem, więc nie ma wątpliwości co do tego, że współautorzy spostrzegali jej udział jako dominujący. Jest to jednak problemem przy pozostałych publikacjach. Wreszcie, w autoreferacie Habilitantka często prezentuje kontekst odkrycia dla swoich idei w formie bardzo prywatnej, zdroworozsądkowej, co obniża jakość naukową autoreferatu. W posumowaniu osiągnięcia naukowego raczej należałoby się spodziewać prezentacji kontekstu uzasadnienia, z odwołaniem się do istniejących teorii i wcześniejszych badań.

Ocena osiągnięcia naukowego. Pomimo wspomnianych powyżej pewnych słabości, które dotyczą przede wszystkim sposobu prezentacji osiągnięcia, moja ocena osiągnięcia naukowego dr Sobol-Kwapińskiej jest wysoka i uważam, że stanowi ono znaczny wkład w rozwój psychologii różnic indywidualnych ogólnie, a w badania nad postawami wobec czasu i ich funkcjami regulacyjnymi w szczególności. Bardzo wymiernym wskaźnikiem jakości osiągnięcia są publikacje w dobrych i bardzo dobrych czasopismach, ale również analiza jakościowa wskazuje na jego kilka mocnych stron:

- 1) Osiągnięcie reprezentuje bardzo spójną linię badawczą polegającą na systematycznych i dających coraz pełniejszy obraz analizach znaczenia perspektywy temporalnej, ze szczególnym uwzględnieniem aktywnej koncentracji na terażniejszości.
- 2) Ta systematyczność postępowania badawczego i otwartość na wyniki nieoczekiwane i kontrintuicyjne sprawia, że w osiągnięciu widać bardzo ładną ewolucję w spostrzeganiu kluczowych zjawisk, taką jak przejście od nacisku na chronologiczne ujmowanie czasu psychologicznego do jego emocjonalnego ujęcia czy przejście od propozycji aktywnej koncentracji na terażniejszości jako optymalnej dla funkcjonowania do pokazanie jej wyraźnych ograniczeń i negatywnych konsekwencji.
- 3) Habilitantka, prezentując swoje dokonania, spostrzega i analizuje problemy całościowo, kładąc nacisk również na ich praktyczne implikacje, przede wszystkim dla pomocy psychologicznej.
- 4) W swoich badaniach dr Sobol-Kwapińska stosuje bardzo zaawansowane analizy statystyczne, z dużą dbałością o uzasadnienie wyboru konkretnych analiz (zupełnie na marginesie - jej artykuły mają bardzo dobre tytuły).
- 5) W autoreferacie widać, że Habilitantka jest świadoma zarówno ograniczeń swojej dotychczasowej linii badawczej (w aktualnych badaniach obok kwestionariuszy stosuje manipulacje eksperymentalne i dzienniczki obserwacji), jak i jej potencjału (rozszerza badania o nową problematykę, taką jak różnice kulturowe w rozumieniu czasu i formach koncentracji na terażniejszości czy wpływ perspektywy czasowej na zależność między ekstrawersją i samooceną). Już ma kolejne publikacje w druku lub w recenzjach w międzynarodowych czasopismach (np. *Journal of Personality*).

**Dorobek dydaktyczny, popularyzatorski oraz współpraca międzynarodowa Habilitantki
po uzyskaniu stopnia doktora**

Dr Sobol-Kwapińska brała udział w 16 konferencjach (w tym 10 międzynarodowych). Jako członek komitetu organizacyjnego organizowała w Polsce konferencję międzynarodową: *III International Conference on the Dialogical Self*.

Bierze udział w sieci badawczej: *International Research Network on Time Perspective*.

Jest członkiem 2 międzynarodowych towarzystw naukowych i jednego krajowego.

Działalność dydaktyczna Habilitantki jest bogata i zróżnicowana – prowadzi lub prowadziła zajęcia z psychologii osobowości oraz diagnozy psychologicznej (przede wszystkim w Instytucie Psychologii KUL), w języku polskim i angielskim, zarówno w ramach kursów podstawowych jak i w ramach proseminarium przygotowującego studentów starszych lat do seminarium magisterskiego. Popularyzowała naukę biorąc udział w audycji radiowej: *Czas a poczucie szczęścia*. Do aktywności dydaktycznej i popularyzatorskiej Habilitantki należy zaliczyć również to, że przygotowała podręcznik do skonstruowanego przez siebie narzędzia (Kwestionariusza Metafory Czasu), umożliwiający jego wydanie i upowszechnianie przez Pracownię Testów PTP oraz była współredaktorem książki zawierającej ćwiczenia z psychologii osobowości, która – sądząc z dodruków – jest wykorzystywana przez nauczycieli akademickich.

Dr Sobol-Kwapińska nie ma doświadczenia jako promotor prac magisterskich lub promotor pomocniczy prac doktorskich – jedynie recenzuje prace magisterskie.

Jest autorką jednej, sporządzanej na zamówienie, ekspertyzy.

Mocną kartą dorobku Habilitantki jest recenzowanie projektów badawczych i nadsyłanych do czasopism manuskryptów. Była członkiem Zespołu Ekspertów Narodowego Centrum Nauki (oceniała 19 projektów zgłoszonych w ramach konkursów Preludium i Sonata) oraz recenzowała ponad 20 manuskryptów (w tym dla 5 czasopism międzynarodowych).

Ocena aktywności dydaktycznej, popularyzatorskiej i współpracy międzynarodowej Habilitantki. Ogólnie rzecz ujmując, te aspekty działalności dr Sobol-Kwapińskiej oceniam pozytywnie i uważam, że wykazała się ona istotną aktywnością naukową po uzyskaniu stopnia doktora. Jeśli chodzi o dorobek dydaktyczny, to Habilitantka ma bardzo bogatą i zróżnicowaną ofertę dydaktyczną dla studentów. Nie ma doświadczenia jako promotor prac magisterskich, ale być może wynika to z polityki instytucji, w której pracuje, w której być może pracownicy niesamodzielni nie mogą być promotorami prac magisterskich (Habilitantka prowadzi natomiast proseminaria i występuje w roli pomocniczej wobec promotorów prac

magisterskich). Dr Sobol-Kwapińska ma też rozbudowaną współpracę międzynarodową (choć bez staży zagranicznych). Z autoreferatu i publikacji wynika, że ma wieloletnią współpracę z prof. Zimbardo, która zaowocowała grantem Harmonia (grant międzynarodowy, niewspółfinansowany), którym Habilitantka kieruje. Ponadto w ramach projektów zespołowych prowadzi badania porównawcze w Polsce i w Chinach oraz (w innym projekcie) współpracuje z badaczem z *Katholieke Universiteit Leuven*.

Ostateczna konkluzja

Podsumowując, uważam, że dr Małgorzata Sobol-Kwapińska ma dobre osiągnięcia naukowe, stanowiące znaczny wkład w rozwój psychologii różnic indywidualnych, w szczególności dotyczących perspektywy temporalnej. Od uzyskania stopnia doktora wykazała się ona istotną aktywnością naukową. Oceniam, że Habilitantka spełnia kryteria określone w art.16 Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki stawiane kandydatom do stopnia doktora habilitowanego.

Agnieszka Mioduska